

Alemko GLUHAK

Zavod za lingvistička istraživanja

Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Ante Kovačića 5, HR-10000 Zagreb

NEKE PRASLAVENSKE RIJEČI U HRVATSKOM

U hrvatskom se jeziku dobro uočavaju različita vremena njegove povijesti i pretpovijesti, i to i u standardnom jeziku i na razini hrvatskih narječja te u rječniku i gramatici. U hrvatskom jeziku čuvaju se mnoge male sličice prošlosti — pa se tako u dijalektima mogu pronaći kamenčići koji dopunjavaju mozaik praslavenskoga dijalekatskoga prostora.

Hrvatski je jezik baštinik starine – on nasljeđuje, na razne načine, i kroz sve svoje oblike i slojeve, sve one jezične oblike i slojeve iz svoje pretpovijesti za koje danas znamo: ugrubo, to su praslavenski, indoevropski, nostratički i onaj još stariji, prednostratički¹. Kada se govori o tim jezičnim vremenima, zapravo se govori o presjecima iz tih vremena. Tako nam praslavenski jezik, onakav kakvim se rekonstruira, predstavlja presjek iz vremena otprilike VII. stoljeća. Između toga stanja i praindоеvropskoga smješta se prabaltoslavensko. Praindоеvropski jezik presjek je iz vremena V–IV. tisućljeća pr. Kr. ili možda nešto mlađega. Nostratički jezik, prajezik nostratičke jezične natporodice, presjek je vjerojatno iz XV. tisućljeća pr. Kr.² Usporednice iz drugih natporodica – sinokavkaske, američke i drugih – ukazuju na još dublje jezično vrijeme. Kao i u drugim jezicima, i u hrvatskom se jeziku vide tragovi svih tih vremena – i u rječniku³ i u gramatici.

Dodirište između jezičnoga vremena praslavenskoga i hrvatskoga razvučeno je u vremenu od doseljenja Hrvata u ove prostore, od VII. s toljeća, do vremena

¹ Čitatelj se može detaljnije obavijestiti o mogućnostima tih dubljih jezičnih stanja u Gluhak 1993.

² Da spomenem ovdje da praški *Etymologický slovník jazyka staroslověnského (ESJSS)* od 5. sveska, 1995, osim uobičajenih kratkih indoevropskih etimologija daje i kratke nostratičke etimologije.

³ O korisnosti za bolje poznavanje praslavenskoga jezika, istraživanjem i predindoevropskoga jezičnoga vremena, nostratičkoga, v. Kaiser 1990.

prvih tekstova pisanih na hrvatskom jeziku. U tom međuvremenu, za koje mi se čini da ga je najbolje zvati prahrvatskim jezičnim vremenom⁴, zapisa ima – to su zapisi hrvatskih osobnih i drugih imena. Oni ukazuju na to da je prahrvatski jezik također jedan skup dijalekata/govora ondašnjega mlađega praslavenskoga jezika.

Obično se danas na ondašnji razvoj jezika na južnoslavenskom području gleda ovako: »danas smo u mogućnosti da na slovensko-hrvatsko-srpskom jezičnom području utvrdimo u prošlosti četiri dijalekatske skupine (alpsku, panonsku, primorsku i dinarsko-rašku) koje su se razvile iz jednog sustava – iz zapadnog južnoslavenskog prajezika (ZJP). Slično je s dijakronijom makedonskog i bugarskog jezika koji se – uz staroslavenski – mogu svesti na istočni južnoslavenski prajezik (IJP). ZJP i IJP razviše se iz južnoslavenskog prajezika (JP).«⁵

Može se reći da za neki prajužnoslavenski jezik (južnoslavenski prajezik) upravo nije bilo vremena; jezik koji se naziva tim nazivom zapravo je dio praslavenskoga, a naziv je tek tehnički termin za onaj dio praslavenskoga koji se govorio na novom slavenskom jugu. Uostalom, počeci *ranoga praslavenskoga jezika* (koji je nastao odvajanjem od prabaltoslavenskoga) smještaju se npr. u vrijeme 500–400 g. pr. Kr., možda u 700–100 g. pr. Kr.; početak *klasičnoga praslavenskoga* jest u godinama 400–800; *kasni (pozni) praslavenski* jest u godinama 800–1000, pa postupno prelazi »u najstarije razvojne stadije pojedinih slavenskih jezika ili njihovih zasebnih skupina«⁶.

U rječniku cijeloga hrvatskoga jezika ima nasljedaka iz praslavenskoga koje moskovski *Этимологический словарь славянских языков*, varšavski *Słownik prastowiański* i praški *Etymologický slovník slovanských jazyků* – ne registriraju. Potrebno nam je novo pročešljavanje tih rječnika i raznih hrvatskih rječnika i drugih djela u kojima se može naći rječnička građa i građa za rječnike.

Evo samo nekoliko primjera dopuna.

Za psl. **balaṃṃtiti* 'varati, mutiti i sl.' i u *ЭССЯ* i u *SP* dani su samo odrazi iz zapadnih i istočnih slavenskih jezika. U hrvatskom jeziku danas, u čakavsko-kajkavskim govorima karlovačko-dugoreškoga kraja⁷ postoji *balaṃṃdat* 'brbljanjem prikrivati istinu, obmanjivati', a oblici kao *palaṃṃditi* postoje u kajkavskim

⁴ V. npr. Gluhak 1994:147.

⁵ V. npr. u Muguš 1971:13. – Slično i u drugim radovima hrvatskih jezikoslovaca, npr. u HG 1997:9: »Južnoslavenski jezici nastaju iz dva ogranka južnoslavenskog prajezika – zapadnoga i istočnoga. Iz zapadnoga su se razvili slovenski i srednjojužnoslavenski, a iz istočnoga makedonski i bugarski jezik.« – Slično je i u izdanju 1995.

⁶ Lamprecht 1987:14. – Za takvo gledanje usp. naslov malena poglavlja »Praslovanščina neposredna prednica slovenskega jezika« u Toporišič 1971:38–9. – Za podjelu praslavenskoga na dijalekatne skupine, v. OSA 1990:109–11.

⁷ Tu i dalje riječi iz tih govora preuzete su iz rječnika Perušić 1993.

govorima. – To je psl. **balamōtiti*, s *bala-* koje je u još nekoliko riječi (**balagovati*, **balaguriti*, **balakati*, **balamōčb*) i za koje se u *ЭССЯ* veli da bi bilo zvukoopisno, a u *SP* da bi bilo od ie. **bhā-* ‘govoriti’ koje je u **bajati*, pa da je k **ba-* dodan formant *-l-* (kao u drugim slučajevima *-k-*, *-x-*; usp. i **baliti*/*/ba(d)liti*, to drugo s ie. *-dhl-*). Međutim, jako je zanimljiva jedna stara etimologija, mogućnost koja se spominje u *ЭССЯ*: d a je to povezano s lat. *fāllere* ‘varati’ (pa bi to bilo ie. **bhāl-d-*), grč. φηλός, φηλος ‘varav, lažljiv’.

Druga slična tvorba, i slična značenja, jest vjerojatno psl. **manьgověti* ili **manьgověti*. U *ЭССЯ* ne daje se takva rekonstrukcija, a moguće je da se radi o sklopu – **manь gověti*, **manь gověti*. U hrvatskom kajkavskom glagolu *mangovati*, *manguvati* ‘ne raditi, biti dokon, plandovati, mirovati, počivati itd.; besposličiti, dangubiti, ljenčariti’ (te u sekundarnom *manikuvati* i dr.; glagol postoji i danas, usp. npr. *mānjgovat* ‘dangubiti, ljenčariti’ u čakavsko-kajkavskom govoru karlovačko-dugoreškoga kraja) jest *man-* koje je u *man*, *obmana* i dr., ali vjerojatnije je da ne stoji tumačenje da je tu sufiks *-ovati* s nejasnim *-g-*. U hrvatskom jeziku nema imenica kao odraza praslavenskih imenica **manь*, **manь*, **mana*, ali je njihov trag sačuvan u *mangovati*. Drugi dio, **govati*, očito bi bio povezan s psl. **gověti*, na čiju se vezu s lat. *fauēre* ‘željeti (jarko); biti sklon; pomagati’ i na tu italjsko-slavensku izoglosu vjerskoga značaja već ukazivalo. U hrvatskom se *više* značenje izgubilo, ono se *snizilo*, kao što se, u drugom pravcu, *snizilo* značenje slovenskoga beneškoga *goveti* ‘mrzovoljno, srdito šutjeti’. Prvotno značenje za psl. **manь gověti* bilo bi ipak *više*: ‘nevidljive sile šutke štovati’ ili nešto slično.

Što se pak tiče odraza **gověti* u hrvatskom, ima ih i u starijem jeziku – u srednjohrvatskom. U Marka Marulića imamo: *Samo nas učeći ne iskat svita čast, da boga hvaleći govit njegovu slast*. U Marina Držića: *Govi kako kokošica, budi puna kako golubica, ljubi drag svoga kako grličica, poj kako slavić: sve zaludu, a mi njim krive, a mi nesrječne*. Tin Ujević upotrijebio je taj glagol ovako: *Iz mijeha orguljam samo blagoslove / za kafanske vinograde, za noćne žetve, / za ružu stramputicu što, tu, gove*. To je jedno zanimljivo oživljavanje staroga glagola.⁸

Riječi *sniženih* značenjskih vrijednosti u hrvatskom jeziku potekle od praslavenskih, treba potražiti, osim u dijelaktima i govorima, i u šatrovačkom govoru.

Tako je sačuvan odraz psl. **vьlna* ‘val’ u hrv. *vuna* ‘strah’ – za značenje usp. rus. *волноваться* ‘talasati se, kolebati se; uzrujavati se, uzbuđivati se’.

U *ЭССЯ* među odrazima psl. **medjutьkь* dano je i hrv. *međutak*, za koje je prenesen podatak iz velikoga povijesnoga rječnika hrvatske akademije, da je riječ samo u terminološkom rječniku Bogoslava Šuleka. Riječ je prije nekoliko godi-

⁸ Više v. u članku koji je u međuvremenu objavljen, Gluhak 1996a.

na u hrvatskom jeziku oživljena, u jednoj televizijskoj zabavnoj emisiji (za značenje 'nešto što je smješteno između nečega', npr. za kratku glazbenu pauzu između dvaju televizijskih priloga), a sreće se ponekad i danas, prigodice, na zagrebačkim programima Hrvatskoga radija. Praslavenska tvorba živi i danas i u hrvatskom jeziku; zato i mogu nastajati i hrvatski novoodrazi (slučajni i neslučajni) praslavenskih riječi.

U onomastičkoj građi sačuvano je mnogo toga što u običnu jeziku više ne postoji. Praslavenski pridjev *č̋brstvъ odražen je u nekim slavenskim jezicima tako da je oblik odraza bliži izvornu obliku, a u nekima je odraz dalji, jer je došlo do metateze u oblik kao što bi bio *č̋vrstvъ. U ЭССЯ naglašava se da se »u juž[no]-slav[enskom] gotovo svugdje psl. *č̋brstvъ podvrglo metatezi (u sln. dan je također prvobitan oblik č̋rstev)«.

Da je od južnoslavenskih jezika oblik bez metateze postojao i u hrvatskom jeziku, potvrđuje se dobrim i jasnim toponimskim primjerom. U jednom zapisu iz sredine XV. stoljeća selo koje se danas zove *Sveti Petar Čvrstec* – nekoliko kilometara na istok od Križevaca – spominje se kao *Cherstwecz* (... *Steffanus de Cherstwecz* ...), dakle *Črstvec*, što odgovara mlađem obliku *čvrstac* (to znači 'buba molytes'). Takvo *Črstvec* može biti izvedeno samo od pridjeva *č̋rstev, odr. *č̋rstvi. – Treba imati na umu još i to da je Sveti Petar Čvrstec smješten na potoku koji se zove *Čvrstec*. U raznim se slavenskim jezicima sreću razna značenja: prvotno je bilo 'tvrd, čvrst', pa su tu 'zbijen, gust, jedren' (pa onda još 'osušen, star' – o kruhu itd. – i sl.), 'jak, krepak' pa 'živahan, brz' pa onda i 'svjež, nov', 'čist', 'pun' i sl. U zapadnoslavenskim jezicima i u slovenskom postoji također sklop potekao od *č̋brstva voda 'svježa voda'. U nekim jezicima danas i u prošlosti te u njihovim dijalektima odraz znači i 'brz' (što podsjeća i na značenja psl. *bystrъ(jb)). Moguće je da se porijeklo hidronima *Čvrstec* treba tražiti u tom smjeru.⁹

Što se pak tiče razdiobe odraza *č̋brstvъ na ≈ č̋rstv- i ≈ č̋rst-, dakle ističe se razlika sjevernoslavenskoga prema južnoslavenskom. No ne samo da u južnoslavenskom eto ne postoji samo ≈ č̋rst-, nego je tu i ≈ č̋rstv- – nego i u sjevernoslavenskom, točnije, u istočnoslavenskom, postoji ne samo ≈ č̋rstv- nego i č̋rst- – postoji rus. dijalekt. чвѣрствѣ 'stvrđnut i sl.' (Dal'). Ne računajući ruski primjer (jer ne znam iz kojega je područja), razdioba odraza s metatezom i bez nje, pomalo podsjeća na razdiobu praslavenskoga na četiri skupine dijalekata, izdvojene po specifičnim akcenatskim inovacijama vremena praslavenskoga (poznopraslavenskoga, kasnopraslavenskoga). Primjeri s metatezom kao da pripadaju nasljednicima praslavenskih dijalekata prve skupine.

⁹ Više v. u članku koji je u međuvremenu objavljen, Gluhak 1996b.

To s pridjevom *čbrstvъ možda se bar djelomice može potvrditi imenicom veoma slična glasovnoga sastava – *dbrstva (tako u ЭССЯ) ili *dfsty (tako u SP), koja označava pijesak ili sitne kamenčiće s pijeskom i slično. Primjeri s *metatezom* jesu u hrvatskom i u nekim ruskim dijalektima, primjeri *bez metateze* jesu opet u hrvatskom (u Dalmaciji, dakle mogli bismo reći u južnočakavskom), slovenskom (i to u južnim dijalektima), poljskom, ruskom. Razdioba primjera *bez metateze* nekako ukazuje na to da bi se moglo raditi o nasljednicima praslavenskih dijalekata treće skupine.

Primjeri s *čbrstvъ i *dbrstvъ upravo nas pozivaju da razmišljamo tako da neke pojave (u ovom slučaju – odraze s *metatezom* i *bez metateze*) možda smještamo u praslavensko doba.

Kad sam se već dotakao riječi s početnim *č-, da spomenem usput i to da je Václav Machek razmišljao o tome da je u praslavenskom bila zapravo riječ *čevrstъ, s pojačajnim prefiksom *če- i *vrstvъ, što da bi bilo srodno sa stind. vřddhá- ‘izrastao, jak’ < *werdh- ‘rasti’.

No evo nekih hrvatskih riječi koje će biti odrazi praslavenskih riječi s prefiksalskim ča-/če-/čb-.

U čakavsko-kajkavskim govorima karlovačko-dugoreškoga kraja zabilježeni su glagoli čāvrat ‘blebetati, brbljati, mlatiti praznu slamu’, čavrēsat ‘blebetati, brbljati duže vrijeme’, čāndrat ‘govoriti gluposti, pričati koješta, bez veze’, čāndrljat ‘govoriti gluposti’ (Brest) te pridjev čāndrljiv ‘brbljiv’ (Brest). U njima možemo vidjeti stare tvorbe s ekspresivnim prefiksom ča-. Tu su onda u tim glagolima *vrat ‘govoriti’ (a *vresat valjda je mlađe), *drat valjda isto što i drati se ‘derati se’ (i onda još s mlađim *drljat). – U današnjem hrvatskom standardnom jeziku običan je glagol čavrljat, no primjerice u romanu *Seljačka buna* Augusta Šenoa¹⁰, koji je izrazit dio naše kulture, imamo čevrljati, npr. u ovom primjeru (gl. XVI): *Za stolom sjedjahu oba gospodina, čevrljajući o državnih poslovih, a gospodja Jelena slušaše ih sjedeći kraj komina odjevena mekom šubicom.*

Tu je još i glagol čmürt ‘mrgoditi se’ (usp. i čmurēnda i čmüreša ‘namrgođen, mrk, preozbiljan čovjek’), što bi bilo slika praslavenskoga *čmuriti, s ekspresivnim prefiksom *čb- i glagolom *muriti, za čiji se odraz u hrvatskom u ЭССЯ daju samo odrazi s drugačijim značenjima, a bliska značenja, ona potekla od ‘tamniti, crniti’, jesu u zapadnoslavenskima.

Tu treba onda spomenuti i psl. *murъ, što je u nas u dijalekatskom mūr ‘sitan pijesak’ i sl.

¹⁰ Vienac 1877; kao knjiga 1878, primjer uzet iz izdanja *Sabranih pripoviesti* IV, 1885.

U rječniku hrvatske akademije za riječ piše: »Nepouzđano i tamno; a ne razabira se, je li m. ili f. (je li gen. *mura* ili *muri*).«, te da ju je Bogoslav Šulek uzeo kao geografski termin za njem. Flugsand, Triebsand, fr. sable mouvante¹¹, engl. quick-sand, shifting sand¹².

Takva riječ postoji u gradišćansko-hrvatskom, gdje se *mur* hrvaćanskim hrvatskim tumači kao 'mulj, kaljuža, blato, glib' (njemački Schlamm), a pridjev *muran* tumači se kao 'muljevit, kaljužast, glibovit, kalan, glibav' (njem. schlammig)¹³.

U rječniku srpske akademije za riječ *mur* daje se tumačenje da je to 'sitan pijesak koji vjetar lako raznosi', daje se jedan Šulekov primjer iz knjige *Korist i gojenje šumah* (1866), odakle je i izvučeno značenje: *Po ravnicaħ: šume na melu ili muru, tj. na sitnom piesku, što ga vjetar lasno mete*.¹⁴

Tu je i oblik ženskoga roda **mura*, što se nalazi u Bačkoj kao *múra* 'blato s vodom ugaženo'. U rječniku hrvatske akademije kaže se da ju je B. Šulek uzeo za graditeljski termin za njemačko Lehmörtel, francusko bauge, mortier de terre. Tamo čitamo da je *Múra* i *Múra* ime nekom zemljištu (Poljica, u Dalmaciji). Zanimljiv je i glagol *múrati*, *múrām* 'brčkati (po vodi)', *múrati se* 'kupati se' (Lika).¹⁵

U rječniku srpske akademije za riječ *múra* daju se značenja 'blato, zemlja ugažena s vodom', 'vrsta gline, ilovače pomiješane s pijeskom i željeznom rudom' (s tri srpska primjera, od kojih dva s citatima), 'talog koji zaostane poslije pečenja rakije' (s jednim srpskim primjerom i citatom i dva iz Bačke).¹⁶

U drugim slavenskim jezicima značenje odraza **murь* bliže je praslavenskom (u sln. 'životinja crne boje, naročito konj vranac', u č. 'čada' i dr.).

To **murь/mura* srodno je primjerice s lit. *máuras* 'blato'.¹⁷

Riječi **murь/mura* odmah asociraju na ime rijeke Mure.

Ime hrvatske pokrajine Međimurja jasno se povezuje s imenom rijeke Mure. No u starijim se izvorima *Međimurje* na latinskom naziva *Insula* i na mađarskom *Muraköz*, a tu je i ime *Međmorje*.¹⁸ Izgleda da je tu došlo do ukrštanja – stara kajkavska riječ *međmorje* 'otok'¹⁹ ukrstila se s imenom Mure. U imenu *Međimurje*

¹¹ RHA VII, 157.

¹² Šulek 1874:629. Tamo: *mur* ggr. (mel, sviž) s njemačkim, francuskim i engleskim tumačenjem.

¹³ GHNR 1991:319.

¹⁴ RSA XIII, 297.

¹⁵ RHA VII, 157, 158.

¹⁶ RSA XIII, 297.

¹⁷ U ЭССЯ 20 ukazuje se na razne etimološke veze i s drugim riječima, npr. s **mulь* (> hrv. *mulj*).

¹⁸ Na to me posebno upozorio Zvonimir Bartolić.

¹⁹ KR 6, 606, 611: *medmorje*, *međmorje*, *međimorje*.

sačuvan je još jedan arhaizam: psl. **medji*. Pomišljalo se već na to da *Međimurje* znači upravo 'Pomurje'²⁰. No treba spomenuti i to da je kajkavsko *međmorje* 'otok' odraz psl. **medjimorbje*, što nije registrirano u *ЭССЯ* (tamo su dani samo odrazi poljski i slovinski).²¹

I u imenu grada Zagreba sačuvana je jedna prahrvatska i praslavenska riječ koje drugdje u hrvatskom jeziku nema: **grębъ*, za brijeg, uzvisinu i sl. (U *ЭССЯ* dana je rekonstrukcija **gręba*). Prahrvatski oblik **Zagrębъ* potvrđuje se njemačkim imenom *Agram* (također *Agram*, *Agrim*, *Agram*, *Agramb*, *Agrempt*).²²

Hrvatski prijedlog *zbog* za uzrok povezuje se u praškom *ESSJ* s riječju **bokъ* i odgovarajućim prijedlozima poteklama od toga **bokъ* u drugim slavenskim jezicima.²³ No hrv. *zbog*, *zboga*, *zbogu* (te sln. *z bog*, dij. *zboga*) jest od **sъ boga* (kao što je načinjeno *stoga*, polj. *przebóg*) ili od **sъ bogъ*, pa se u tom vidi starije značenje za **bogъ* – 'bogatstvo' te 'stvar'. Tvorba **sъ bogъ/a* slična je onoj u lat. *causā* 'radi, zbog' (abl. za *causa* 'uzrok, povod, razlog; posao, stvar').

Za pitanje *što je nova/novoga* i odgovor *ništa nova/novoga* u hrvatskom se jezičnom savjetnikovanju tvrdi da nije dobro (pa se daje npr. oznaka da je to pokrajinsko), da treba biti *što je novo*, *ništa novo*. No u sklopu *što je nova*, *ništa nova* čuva se stara konstrukcija, kakva je npr. u češ. *nic noveho*, rus. *что ново-го?*. Radi se očito o veoma staru sklopu, i mlađe *što je novo*, *ništa novo* ne može lako prekriti tu starinu.²⁴

Veoma su poticajna istraživanja tragova elemenata praslavenskoga i prabaltoslavenskoga mita u hrvatskom folkloru i uopće kako su se pretkršćanske riječi odrazile u kršćansko vrijeme u hrvatskom (i u drugim jezicima).

Zanimljiv je trag pretkršćanske starine u nazivima *Uskrs* i *Vàzam/Ūzam*. Riječi **vъzъmъ* i **vъskrъsъ* načinjene su na isti način, od elemenata istih značenja: od imenica stvorenih od glagola u kojima prefiks **vъz-* označava početak radnje, a oni su pak značili 'početi': **krъsnъti* i **jeti*. Čini se da bi se u riječima **vъzъmъ* i **vъskrъsъ* tako zaista mogli vidjeti tragovi slavenskog pretkršćanskog poimanja umrlog i uskrslog boga.²⁵

²⁰ V. npr. Šimunović 1986:203: »*međi* je prilog "međom" Mure, tj. Pomurje«.

²¹ Tu sam starinu spomenuo u člančiću Gluhak 1995.

²² V. iše v. u članku Gluhak 1991, gdje je etimologija preuzeta iz Bezlaj I, 1977.

²³ *ЭССЯ* 1, 48.

²⁴ O tome sam pisao u člančiću Gluhak 1996c; tamo su i drugi bibliografski podaci. – Uopće, zanimljivi su genitivni sklopovi kao npr. *vidio sam svijeta*, *hoću kruha* itd. – dijelni genitiv –, što je dobro opisano u hrvatskim gramatikama (v. npr. HG 1997:559).

²⁵ V. iše o tome v. u članku Gluhak 1992–93.

U čakavsko-kajkavskim govorima karlovačko-dugoreškoga kraja zabilježen je i glagol *črtat*, *črtiš* 'psovati' (Šćulac, Brest). On odgovara hrvatskom *crtati* (zapravo, odgovarao bi glagolu **crtiti*, **crtjeti*) – ali značenje mu ide s odgovarajućim riječima drugih slavenskih jezika, kao npr. 'biti kao vrag' i slično, također 'slati k vragu', 'psovati' i dr. Naravno, sve je to povezano i s **čbrta* (pa su značenja kao s **čarati*) i sa slavenskom značenjskom inovacijom u **čbrtь* 'podzemni duh'.²⁶

Kad sam već spomenuo glagol *psovati* (a tu je i *psiti* u Hanibala Lucića), mislim da bi možda trebalo pomišljati ne na izravnu vezu s imenicom *pas* (piše P. Skok: »Značenje, specijalizirano na 'grditi, ružiti', udaljilo je taj glagol od veze sa *pas* i od prvobitnog značenja 'činiti kao pas'.«)²⁷ – nego na psl. **pъsiti*, **pъsovati* (u sjevernim slavenskim jezicima odrazi znače 'kvariti' i slično, u južnima 'psovati' i slično), s **pъs-* koje se npr. u slovenskom odrazilo u *biti na psu*, otprilike 'biti nisko', gdje je *pes* 'prašina', 'tlo' i slično.

Očito je dakle da se u hrvatskom jeziku ima što još proučavati, da se na neke jezične pojave mora zagledati i novim pogledom.

BIBLIOGRAFIJA

- Bezljaj, France. 1977. *Etimološki slovar slovenskega jezika*. Prva knjiga: A–J. Ljubljana : izdala Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik; založila Mladinska knjiga.
- Дукова, У. 1985. Праслав. **čbrtь* 'черт, злой дух' / герм. **skrat-* 'лесной дух, черт'. *Этимология*, 1982, 61–3. Москва : Издательство «Наука».
- ESJSS = *Etymologický slovník jazyka staroslověnskeho*.
5: *istopiti se – kleti*. Hlavní redaktorka Eva Havlová.
Praha : Academia.
- ESSJ = *Etymologický slovník slovanských jazyků. Slova gramatická a zájmena*.
1. *Předložky; koncové partikule*. Tento svazek sestavil František Kopečný.
Praha : Academia, 1973.
- ЭССЯ = *Этимологический словарь славянских языков : праславянский лексический фонд. Под редакцией О. Н. Трубачева*.
1: **a–*besědblivь*. 1974.
4: **čaběniti–*děl'a*. 1977.

²⁶ О **čbrtь* v. članak Dukova 1985.

²⁷ Na takvoj je vezi između imenice *pas*, glagola *psovati*, psovke kao ružne navike koja se često stjecala »u jugoarmiji, vjerojatno i pod srpskim utjecajem«, Mile Mamić načinio zgodan radijski prilog u nizanci prvoga zagrebačkoga programa Govorimo hrvatski; v. u Mamić 1996:107–8.

- 5: **dělo*–**đbržbь*. 1978.
7: **golvačь*–**gyžati*. 1980.
18: **matoga*–**mękyšьka*. 1993.
20: **morzatzьbь*–**mъrsknoti*. 1994.
Москва : «Наука».
- GHNR 1991. *Gradišćansko-hrvatsko-hrvatsko-nimški rječnik*. Glavni urednici Božidar Finka i Radoslav Katičić. Izdjelali Nikolaus Bencsics, Božidar Finka [i dr.]. Zagreb : Komisija za kulturne veze s inozemstvom R Hrvatske, Zavod za hrvatski jezik; [Željezno/] Eisenstadt : Ured Gradišćanske Zemaljske Vlade, Zemaljski arhiv – Zemaljska biblioteka.
- Gluhak, Alemko. 1991. Još o imenu grada Zagreba. *Jezik* 39(1991/92):2, 56–9.
— 1992–93. **Vъzъmъ* i **Vъskrъsъ*. *Filologija*, 20–21, 117–128.
— 1993. *Hrvatski etimološki rječnik*. Zagreb : August Cesarec. (Biblioteka Vocabula)
— 1994. Etimologije i rječnici: hrvatski i drugi. *Filologija* 22–23, 143–154.
— 1995. Međimurje nije Međumurje. *Vjesnik* 4. kolovoza 1995, 34 (Vjesnikov jezični savjetnik, 454)
— 1996a. Hrvatski glagol *mangovati*. *Filologija* 26, 7–12.
— 1996b. *Čvrstec*, *Črstvec*. *Folia onomastica Croatica* 5, 81–84.
— 1996c. Ima li što nova? *Jezik* 43(1995/96):4, travanj 1996, 148–151.
- HG 1997. = Eugenija Barić, Mijo Lončarić, Dragica Malić, Slavko Pavešić, Mirko Peti, Vesna Zečević, Marija Znika. *Hrvatska gramatika*. II. promijenjeno izdanje. Zagreb : Školska knjiga.
- Kaiser, Mark. 1990. *Lexical archaisms in Slavic: From Nostratic to Common Slavic*. Bochum : Universitätsverlag Dr. Norbert Brockmeyer. (Bochumer publications in evolutionary cultural semiotics, 26)
- KR = *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*. Urednik Božidar Finka. 2: cenitel–drištavica. 1985. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti i Zavod za jezik IFF.
6: laž–mučitelica. 1991. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Zavod za hrvatski jezik HFF.
Zagreb.
- Lamprecht, Arnošt. 1987. *Praslovanština*. Brno : Univerzita J. E. Purkyně.
- Mamić, Mile. 1996. *Jezični savjeti*. Zadar : Hrvatsko filološko društvo Zadar.
- Moguš, Milan. 1971. *Fonološki razvoj hrvatskoga jezika*. Zagreb : Matica hrvatska. (Biblioteka Znanje)
- OSA 1990. = *Основы славянской акцентологии*. Ответственный редактор Р. В. Булатова. Авторы В. А. Дыбо, Г. И. Замятина, С. Л. Николаев. Москва : Издательство Наука.

- Perušić, Marinko. 1993. *Rječnik čakavsko-kajkavskih govora karlovačko-dugo-reškog kraja*. Karlovac : Radio Karlovac.
- RHA 1911–1916. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*.
Dio VII: moračić–nepomiran. Obradio T. Maretić.
Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- RSA 1988. *Речник српскохрватскога књижевног и народног језика*.
Књига ХИИИ: Моире–наклапуша.
Београд : Српска академија наука и уметности, Институт за српскохрватски језик.
- Snoj, Marko. 1997. *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana : Mladinska knjiga.
- SP = *Słownik prasłowiański*.
Tom I: A–B. 1974.
Tom V: *drъgati–dъravъ*. 1984.
Wrocław [itd.] : Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Šimunović, Petar. 1986. *Istočnojadranska toponimija*. Split : Logos.
- Šulek, Bogoslav. 1874. *Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja, osobito za srednja učilišta*. I. pola (A–Nj). U Zagrebu : tiskom Narodne tiskare D^{ra} Ljudevita Gaja.
- Toporišič, Jože. 1971. *Slovenski knjižni jezik 1*. Maribor.

Some Proto-Slavic words in Croatian

Summary

The author gives examples of the Croatian reflexes of some Proto-Slavic words. He emphasises a need for some new etymological research in Croatian vocabulary.